

У якіх дзеясловах выражаецца дадатковае сэнсавое адценне? Якую памету вы паставілі б да слоў з утвораных сінанімічных радоў — *нейтральнае* (ужываецца ва ўсіх стылях маўлення), *кніжнае* (ужываецца ў навуковых, публіцыстычных тэкстах, афіцыйных дакументах), *размоўнае* (ужываецца толькі ў гутарковым стылі)? Складзіце сказы з двума сінонімамі, каб адно слова адносілася да нейтральнай лексікі, а другое — да размоўнай.

193. Выканайце інтэрактыўнае заданне па тэме «Правапіс галосных (падагульненне)».

§ 26. Антонімы

Успамінаем і паўтараем

194. Якія з прыведзеных слоў з'яўляюцца антонімамі? Якое слова лішняе ў кожным радзе? Запішыце антанімічныя пары.

1. Блізкі, далёкі, добры. 2. Радасць, сум, адзінота. 3. Выліць, наліць, даліць. 4. Адважны, баязлівы, страшны. 5. Актыўнасць, бадзёрасць, пасіўнасць. 6. Горача, светла, холадна.

Знайдзіце словы, у якіх свісцячыя зычныя перад мяккімі зычнымі вымаўляюцца мякка.

Антонімы — словы адной і той жа часціны мовы з супрацьлеглым значэннем: *радасць* — *сум*, *чысты* — *брудны*.

Словы-антонімы характарызуюць прадметы, прыметы, з'явы, дзеянні па якой-небудзь адной іх асаблівасці, але з супрацьлеглых бакоў. Таму антанімічныя пары ўтвараюць словы адной часціны мовы.

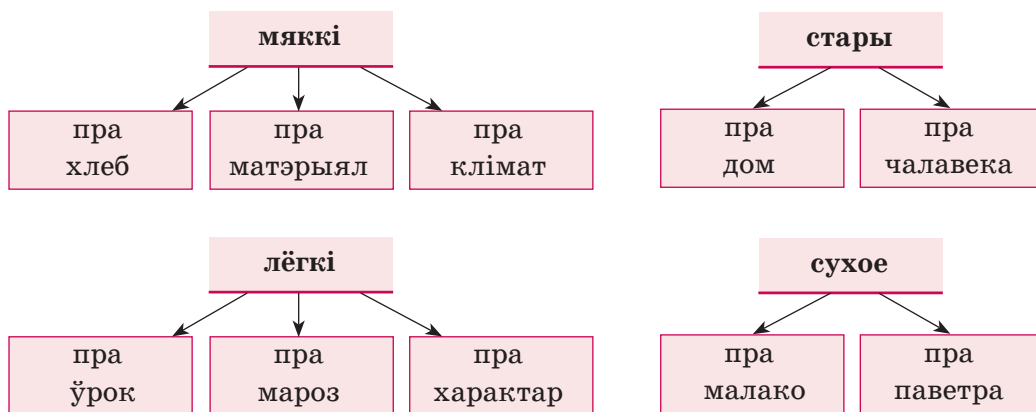
195. Спішыце прыказкі і прымаўкі. Як вы разумееце іх сэнс? Падкрэсліце ў іх антонімы.

1. Свая хатка — родная матка, а чужая — мачаха. 2. Згодаю дом збудуеш, а нязгодаю — гатовае разбурыш. 3. Лёгка

пасварыцца, цяжка памірыцца. 4. Ліха перамелецца, дабро наступіць. 5. Новых сяброў набывай, а старых не забывай. 6. Сыты галоднага не разумее. 7. Калі ёсць пачатак, то будзе і канчатак.

У якім значэнні ўжыта слова *канчатак* у апошняй прыказцы? Якое значэнне гэтага слова вы ведаеце?

196. Падбярыце да слоў антонімы ў адпаведнасці са значэннем.

Запішыце словазлучэнні з антонімамі паводле адной са схем (на выбар).

197. Разгледзьце малюнак. Якая пара года на ім адлюстравана?

Па малюнку складзіце сказы, выкарыстоўваючы антонімы.

Д л я д а в е д к і: *холод — цяпло, вечар — раніца, сонечны — пахмурны, старэйшы — молодшы, адлятаць — прылятаць, маўчаць — спяваць.*

Як выкарыстанне слоў з супрацьлеглым значэннем дапамагае перадаць думкі?

Да якіх часцін мовы адносяцца прыведзеныя пары слоў?

198. Прачытайце тэкст. Дайце яму загалавак.

Хто не ведае пр..гожую л..генду пра папараць-кветку, якая ра..цвітае (у/ў) ноч на Івана Купалу? Купальская ноч н..звычайная, казачная. Др..вы, кусты і кветкі, птушкі і зв..ры разма..ляюць паміж сабой (у/ў) гэту ноч.

Чалавек, які знойдзе чароўную папараць-кветку, стане **багатым і шчаслівым**. Згодна з паданнем, у купальскую **ноч** трэба збіраць лекавыя расліны. У гэты час яны набываюць асаблівую сілу (*Паводле У. Коваля*).

Спішыце першы абзац тэксту, раскрываючы дужкі і ўстаўляючы прапушчаныя літары.

Падбярыце антонімы да выдзеленых слоў з другой часткі тэксту. Запішыце антанімічныя пары. Назавіце часціны мовы, якія іх утварылі.

Ці можна падабраць антонімы да назваў дрэў, раслін, звяроў, птушак? Чаму?

 Успомніце легенды і казкі пра папараць-кветку. Сцісла перакажыце адну з іх. Выкарыстоўвайце пры пераказе словы-антонімы.

199. Спішыце верш. Падкрэсліце антонімы, якія ўжыў аўтар верша.

Сяброўства бывае рознае —
і цёплае, і марознае,
і вечнае, і да пары,
бо розныя нашы сябры.

Р. Тармола.

Ці згодні вы з аўтарам? Сваю думку абгрунтуйце.

У якім значэнні — прамым ці пераносным — ужыты ў вершы прыметнікі *цёплы, марозны, вечны*? Падбярыце антонімы да гэтых мнагазначных слоў у розных значэннях. Дакажыце, што мнагазначныя словы не ва ўсіх значэннях могуць мець антонімы.

§ 27. Амонімы (азнаямленне)

Успамінаем і паўтараем

200. Прачытайце верш. Якое з выдзеленых слоў з'яўляецца мнагазначным?

Ірка ў студню* зазірнула.
Зорка ў студні патанула.
Журавель дастаў вядзерца —
зорка ў воблаках смяецца.

У. Мазго.

Які малюнак раскрывае значэнне выдзеленага слова *журавель*?

Прачытайце слоўнікавыя артыкулы да выдзеленых слоў.

Паразважайце, чым падобныя паміж сабой прадметы і з'явы, якія абазначае мнагазначнае слова *зорка*.

Зорка — 1. Нябеснае цела, якое можна бачыць, у форме ззяючай кропкі. 2. *перан.* Пра дзеяча мастацтва, навукі. 3. Фігура з трохвугольнымі выступамі па акружнасці.

Ці ёсць агульнае ў лексічных значэннях слова *журавель*?

Журавель¹ — вялікая балотная птушка з доўгімі нагамі і доўгай шыяй.

Журавель² — прыстасаванне пры калодзежы, якое служыць для даставання вады.